

סימן ל"ח

בענין עכו"ם שקבע מזוזה על פתח בית ישראל בציווי הישראלי

מצוה, א"כ לדידי' למה לי קרא למעוטי תלאן עכו"ם, י"ל דרב חסדא סובר דזה גופי' אשמעינן קרא דחובת טלית היא והוי עשייתה גמר מצוה, ולכך פוסל הקרא בתלאן עכו"ם, אבל באמת היכא דעשייתה היא גמר מצוה, לא צריך כלל קרא למעוטי תלאן עכו"ם אפילו בציווי ישראל כנ"ל.

ולא דמי למ"ש הפר"ח בטבילת כלים, דאם הטביל עכו"ם כלים בציווי ישראל מצי ישראל לברך, הרי דסובר דעכו"ם נעשה שליחו, דהתם שאני דהמצוה היא על הישראל להכשיר הכלי, וכיון דהכשר מהני ע"י טבילת עכו"ם אפילו בלא ציווי הישראל לשיטת הרשב"א ז"ל, לכך ע"י ציווי ישראל מצי לברך עין מ"ש בקונטרס זכרון מרדכי בשם המחנה אפרים דמהני בזה שליחות אפילו לעכו"ם, אבל גבי מצות קביעת מזוזה דהמצוה אינה בשביל להכשיר הבית לדור בתוכה

והנה מה שהביא ראי' להכשיר המזוזה מהא דציצית שתלאן עכו"ם צריך קרא לפסלן א, משמע דאי לא דאיכא קרא ע"ז היה הדין דכשרות בתלאן עכו"ם נ"ל דליכא ראייה כלל, דהא אנן קיי"ל חובת גברא הוא, היינו כשלוש טלית בת ד' כנפות חייב בציצית ולא חובת טלית, ושם במנחות (מ"ב ע"ב) איתא, דלמ"ד חובת גברא הוא, עשייתה לאו גמר מצוה היא, ואין לברך על עשייתה, לכך אי לאו קרא היו כשירות בתלאן עכו"ם אפי' בלא ציווי ישראל, ואין ראייה מזה לענין קביעת מזוזה שצריך לברך עליה כדאי' ביור"ד סי' רפ"ט סעיף א', ובלא ציווי ישראל ודאי פסולה. הלכך אפי' בציווי ישראל נמי יש לפסול משום דאין שליחות לעכו"ם.

ואין להקשות א"כ אליבא דרב חסדא שם דסובר דרב ס"ל דחובת טלית היא, א"כ עשייתה היא גמר

וע"ע בתוס' כתובות י"ח ע"א ד"ה אלא וכו' שחיפשו אופן שהפקיד אצל תבירו כשהי' גדול ותבע כשהוא קטן ע"ש ולהג"ל משכחת לה כשהפקיד עבד בן י"ב ומחצה, ואז חשיב גדול. ואח"כ נשתחרר ותבעו וחשיב אז קטן שכבר נשתחרר ודו"ק (וע"ע בקובץ בשבילי הרפואה חוברת ב' (אלול תשל"ט) ד' י"ז בהערה מש"כ). גם בקובץ שערי תורה ח"ב קו' ד' סי' ל"ז האריך בענין זה. ** ע"ש ברא"ש פ"ז דברכות סי' כ' שהביא דעה כזו ודחאה ע"ש.

(וע"ע בספר דמשק אליעזר מהגר"א פרלמוטר זצ"ל בחידושים סי' קמ"ט הביא דברי הגר"פ הארנבלס זצ"ל כאן ופלפל בהם ע"ש).

א. דברי הגהמ"ח זצ"ל קאי על מש"כ הג"ר שלום יוסף פיגנבוים זצ"ל אב"ד לאקאטש בקובץ שערי תורה ח"ג קו' ז' סי' מ"ב ס"ק א' וז"ל:

נסתפקתי אם קבע עכו"ם מזוזה כשרה בציווי הישראלי על מזוזות בית ישראל, אי כשרה היא או פסולה עד שיקבענה ישראל דוקא, דבציצית שתלאן עכו"ם כתיב בני ישראל ועשו, עי' מנחות (מ"ב ע"ב) ובאו"ח ר"ס י"ד. אבל מזוזה שכבר נכתבה בכשרות רק דמיחסרא קביעה ולא כתוב בקביעתה בני ישראל דוקא, אפ"ל דכשרה בקבעה עכו"ם, מידי דהוי אמצעה וכמ"ש במח"א ה' שלוחין והובא

סי' ח', וממילא כיון דגמרינן לה לה מאשה גם עבד מחויב בפ' זכור, ולמה הוצרך כלל לשחררו, ואף אי נאמר דאשה אינה מצטרפת לעשרה אף דמחויבת היינו משום דגנאי הוא, משא"כ עבד יכול להצטרף.

אך אי נאמר דעבד גם לענין שיעורין דינו כאשה, י"ל דסובר כרשב"א דזכר בן י"ב וגקבה בת י"ג, והעבד היה בן י"ב וחצי, וממילא כל זמן שהיה עבד לא היה יכול לצרפו דינו כאשה, ולא היה בר מצוה עדיין, ולכך שיחררו, וממילא היה לו דין כזכר דבן י"ב ויכול לצרפו לעשרה דהוה גדול ויש לדבר בזה הרבה כנ"ל.

* הגר"א וסרמן ז"ל בקובץ הערות עמ"ס יבמות (בנדפס מחודש אות ס"ב) הסתפק בזה, וצידד דענין זה שמחלקים בין איש לאשה קשור לטבע בריאתם ובוה ל"ש להקיש עבד לאשה, ויש להוסיף בזה מדברי הרמב"ם בפיה"מ פ"ה דגדה וז"ל: ושני הנקבה לעונת נדרים פחות משני הזכר, להיות חייהם קצרים מחיי האיש ברוב עכ"ל. א"כ מבואר דזה ענין חיוב המצוות באשה ב"ב שנים ובאיש ב"ג, והנה חיי האשה שקצרים מחיי האיש הוא בגלל הלידות כמ"ש בתוס' כתובות פ"ג ע"ב ד"ה מיתה וכו' וע"ע בתוס' כתובות נ"ב ע"א ד"ה רצה וכו' מש"כ מירושלמי (ובאבן עזרא ר"פ אמור), ולפי"ז מובן של"ש זה בעבד דו"ק, (וע"ע בשער המלך פ"ד דסוכה ואכ"מ).

מקרא דזבחת ואכלת נפקא דשחיטת עכו"ם אינה מכשרת לאכילה, א"כ אפי' בציווי ישראל נמי אינה מכשרת לאכילה דע"ז לא מהני שליחות לעכו"ם כנ"ל. וכן נ"ל גבי מ"ע של נטילת ידים לאכילה דהיא להכשיר את הידים לאכילה, אזי לשיתת השלחן ערוך או"ח סימן קנ"ט סעיף י"א דס"ל נטילת ידים מעכו"ם מכשרת לאכילה, הוי הדין דיכול הישראל לברך על מצות נטילת ידים אם העכו"ם נוטל את ידיו בציווי ישראל לשיתת הפר"ח הנ"ל ג.

אבן ר"ה (כ"ט ע"א) שמבאר דבר זה, והיינו דלא דמי למרור, משום דשם אין המצוה דוקא לאכול מרור זה, א"כ כל זמן שאינו מכוון לשם מצוה לא יצא, דאפשר דאכילה זו היתה לשם רשות ויאכל מרור אחר לשם מצוה, אבל גבי מילה דמצוה למול אבר זה, הוי סתמא כאלו מכוון לשם מצוה, מ"מ אם מכוון בפירוש לשם ע"ז בודאי לא קיים המצוה, כמו גבי קדשים בריש זבחים (ב' ע"ב) דסתמא לשמה קאי, מ"מ אם שחט בפירוש שלא לשמה פסול בחטאת ובפרט לשם ע"ז, וע"כ דה"פ, דר' יוסי קאמר לר' יהודה, כיון דמר מודה דמילת עכו"ם כשירה כמו דאיתא שם, וע"י עכו"ם נמי לא נעשית שום קיום מצוה, והא דכשירה היינו דלא נקרא שוב ערל, א"כ היכן מצינו דלענין זה שלא יהא נקרא ערל דבעי מילה לשמה, ע"כ הביא ר' יהודה קרא לד' המול דקאי על מילת זכריו לענין פסח, דאם נימולו זכריו שלא לשם השם ית' עדיין נקראו ערלים ומעכבים אביהם לעשות הפסח, ועיין משי"כ שם לשיטת הפר"ח.

וב"ל כעת, דאפילו למ"ש לעיל בשם המג"א דקביעות מזוזה לא נקרא גמר מצוה היכא שקבעה קודם שדר בה, נמי יש לדחות הרא"י מהא דאיצטריך קרא לפסול ציצית שתלאן עכו"ם, להכשיר מזוזה שקבעה עכו"ם קודם שדר בה, הא הרמב"ם ז"ל כתב בפ"א מהל' ציצית הלכה י"ב הובא בב"י או"ח סי' י"ד דישאל שתלה הציצית בלא כוונה כשירות, וכתב הב"י שטעמו, מדאיצטריך קרא לפסול ציצית שתלאן עכו"ם, מכלל דאם תלה ישראל בלא כוונה כשירות, א"כ מנ"ל ללמוד מהא דליכא קרא לפסול מזוזה שקבעה עכו"ם להכשיר ע"י קביעות עכו"ם וללמוד דמצות קביעת מזוזה קלה ממצות תליית ציצית, דילמא הוי הדין דאפילו קבעה ישראל בלא כוונה נמי פסולה שחמורה קביעת מזוזה ממצות תליית ציצית, ולכך לא איצטריך קרא לפסול קבעה עכו"ם.

וצ"ע לענין דינא אם יש להכשיר המזוזה שקבעה עכו"ם אפילו קודם שדר בה ישראל.

ג. בעצם הספק שהסתפק כאן גבי קבע עכו"ם מזוזה בשליחות ישראל. ע"י בדעת קדושים הל' מזוזה שחקר בזה ג"כ, (ושם הסתפק גם בנפלה בשבת אי שרי לקובעה ע"י עכו"ם וע"י בשאלת יעב"ץ ח"א סוסי' ל"ו משי"כ בזה, וע"י בקובץ שערי תורה חלק ג' קו' ח' סי' מ"ט שכתב הגאון רבי יעקב שור זצ"ל מקוטב בירור נפלא בדין זה ע"ש).

או לשמור הבית, רק לקיים מצות בוראו ית', רק ממילא הוה שמירה להבית כמ"ש הכ"מ בפ"ה מהל' תפ"מ הלכה ד', בזה ודאי אין מועיל שליחות לעכו"ם ב.

ונ"ל דגבי מ"ע של שחיטה, דהמצוה היא רק אם ירצה לאכול מהבהמה להכשיר אותה לאכילה

אם היה הדין דשחיטת עכו"ם מכשרת לאכילה היה יכול לשחוט עכו"ם בציווי ישראל, והיה ישראל יכול לברך על השחיטה כמו גבי טבילת כלים דמהני שליחות אפילו לעכו"ם לשיטת הפר"ח כנ"ל. אך באמת

בשעה"מ פ"א מתרומות. ובנה"מ סי' קפ"ח יעו"ש, וכתבילת כלים כמ"ש הרשב"א ובב"י סו"ס ק"כ ובשו"ע שם סעי' ט"ו, ול"ד לתיקוני תפלין דבסי' ל"ט סעי' ב'.

ב. על דבריו כאן הוסיף הגהמ"ח זצ"ל בקובץ שערי תורה ח"ג קו' ט' סי' ג"ב ס"ק ג', וז"ל:

שוב ראיתי במג"א סי' י"ט (ס"ק א') שדעתו דאימתי מברך לקבוע מזוזה כשקובע מזוזה אחר שדר בהבית, אבל כשקובע קודם שדר בו, נראה מדבריו שאין מברך שום ברכה בשעת קביעתה אלא בשעת שנכנס לדור אומר אקב"ו לדור בבית שיש בו מזוזה ע"ש, א"כ לפי דבריו ז"ל אפשר להכשיר המזוזה שקבעה עכו"ם קודם שנכנס לדור בהבית, ואם קבע עכו"ם לאחר שדר בהבית נמי צ"ע ועיין בברכי יוסף שם.

עוד כתב הגהמ"ח זצ"ל בענין זה בקובץ שערי תורה ח"ג קו' ט' סי' ג"ב ס"ק ג', וז"ל:

לכבוד הרב וכו' מה שהקשה כ"ח עמ"ש (לעיל) דהיכא דעשייתו הוא גמר מצוה לא צריך כלל קרא למעוטי עשיית עכו"ם אפי' בציווי ישראל מטעם דאין שליחות לעכו"ם, וע"ז הקשה הא מילה היא גמר מצוה כמו דאיתא במנחות (מ"ב:) ואעפ"כ איכא מ"ד שם דמילת עכו"ם כשירה עכ"ד, עיין מ"ש בקונטרס זכרון מרדכי (קונטרס ג' אות ז') דהא דמילת עכו"ם כשירה ליכא לפרושי דנתקיים המצוה במילה ע"י עכו"ם, דהא עכו"ם אינו מצווה על המילה ועכו"ם לאו בר שליחות הוא דנימא דהוי כישראל עשה המצוה ובפרט במילתא דליתא בדנפשיה אלא ע"כ דלענין זה כשירה דלא נקרא ערל לענין פסח תרומה וקדשים דזה אינו תלוי בקיום המצוה, אך כתבתי שם, דכיון דמילת עכו"ם מכשירתו לאכול פסח תרומה וקדשים אפילו בלא ציווי ישראל הוי דינו כמו טבילת כלים לדעת הפר"ח, דהיכא דהוי בציווי ישראל הוי כאלו ישראל קיים את המצוה, ומצי לברך על המצוה, ושם בקונטרס הנ"ל (שם אות ט"ז) הבאתי עוד רא"י דהא דמילת עכו"ם כשירה אינה אלא לענין זה שלא יהא נקרא ערל, מהא דע"ז (כ"ז). דאיתא שם, דר' יוסי הקשה על ר' יהודה דאמר דכותי לא ימול מפני שמל לשם הר גריזים, דהיכן מצינו מילה מה"ת לשמה, דקשה, הא ר' יוסי סובר בפסחים (ק"י:) לענין מרור דמצוות צריכות כונה והיינו שיכוון לעשות מצות השי"ת, הגם דיש לחלק, דגבי מילה סובר ר' יוסי דאינה צריכה כונה משום דסתמא לשמה קאי כמ"ש תוס' שם ד"ה וכו' וע"י טורי